

DE BEIAARD VAN DE CATHRIEN

door Theo Verschueren

Nederland telt ruim 175 beiaarden en nog eens 300 beiaardautomaten en is daarmee het beiaardland bij uitstek. Geen land in de wereld overtreft onze beiaarddichtheid.

Beiaard of Carillon

De beiaard vindt zijn oorsprong in de torenuurwerken. In het begin van de 14e eeuw paste men het uurslag toe op slechts één klok. Aan het einde van de 14e eeuw ontstond de Wekking of Voorslag door toevoeging van drie hoog klinkende klokjes aan de bestaande uurklok (appeelkens genoemd).

Samen vormden deze een stel van vier klokken dat als 'quadrillon' en later als carillon werd aangeduid. De voorslag van de klokjes diende louter als voorbode voor het uurslag.

In de 15e en 16e eeuw werd de voorslag geleidelijk uitgebreid tot een melodisch voorspel op een reeks van soms zelfs wel een 12-tal klokken. In de 16e eeuw kwam men op het idee de klepels van de klokken te verbinden met een stokkenklavier, waardoor de beiaardier de gelegenheid geboden werd met handen en voeten de klokken op meer persoonlijke manier tot klinken te brengen. Vervolgens werd in de loop van de 16e eeuw de wedijver tussen de steden om het bezit van het zwaarste en beste klokkenspel heviger en daarmee het aantal klokken voortdurend groter. Zo ontstonden de eerste beiaardklavieren.

Een beiaard is een reeks op elkaar afgestemde klokken van tenminste twee octaven (23 klokken). Deze klokken worden veelal met de hand middels een zg. stokkenklavier bespeeld. Daarnaast kunnen beiaarden ook automatisch worden bespeeld.

De klokkengieters Francois en Pieter Hemony perfectioneerden in de Gouden Eeuw het instrument, mede daardoor werd beiaard in ons land een volwaardig muziekinstrument.

Philips-beiaard

De Philips-beiaard is een geschenk van het Nederlandse personeel van de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken. Het werd aangeboden bij gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de onderneming op 23 september 1966. Het bedrag hiervoor is bijeengebracht door 72.116 personeelsleden. De beiaard werd oorspronkelijk geplaatst op 30 meter hoogte in een speciaal hiervoor ontworpen en gebouwde klokkentoren nabij het Evoluon in Strijp.

Na twintig jaar gebruik bleek de beiaardtoren dusdanig in verval dat groot onderhoud dringend noodzakelijk was. In plaats van een kostbare restauratie van de toren besloot men in 1987 de beiaard over te brengen naar de stadskerk St. Cathrien en de toren af te breken. De klokkenstoel met de klokken is geplaatst op 23 meter hoogte in de zwaardere noorder David toren van de St. Catharinakerk. Hiervoor moesten de vier luidklokken van de kerk met een totaal gewicht van **5.800 kg.** worden overgeplaatst naar de lichtere zuidelijke Maria toren, dit geschiedde op 9 januari 1987.

Te midden van de klokken bevindt zich de speelcabine voor de stadsbeiaardier, waarin het klavier is geplaatst. Een oefenklavier, dat overeenkomt met het klavier van de beiaard is elders in de toren geplaatst. Het bespelen daarvan is buiten niet te horen.

De heringebruikneming van de beiaard vond feestelijk plaats op donderdag 30 april 1987.

Plaquette

Een herinneringsplaquette in brons van 100 x 31 cm. bevindt zich links in het tochtportaal van de rechteringang met de tekst:

DE BEIAARD IN DE NOORDERTOREN VAN DEZE KERK WERD BIJ HET 75-JARIG BESTAAN VAN DE N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN OP 23 NOVEMBER 1966 DOOR HET NEDERLANDSE PHILIPSPERSONEEL AAN DE ONDERNEMING AANGEBODEN. - TWINTIG JAAR WERD HET INSTRUMENT BESPEELD IN EEN EIGEN KLOKKENTOREN IN HET STADSDEEL STRIJP. - DAARNA IS DE 61 KLOKKEN TELLENDE PHILIPSBEIAARD OVERGEBRACHT NAAR DE STADSKERK ST. CATHRIEN EN OP 30 APRIL 1987 OFFICIEEL WEER IN GEBRUIK GENOMEN.

De Beiaard

De Philipsbeiaard heeft een omvang van 5-octaven en is daarmee de grootste beiaard van Nederland en behoort tot een der grootste ter wereld.

De beiaard bestaat uit 61 klokken, die in 1966 gegoten zijn door de Koninklijke Eijsbouts Klokkengieterij en Fabriek van Torenuurwerken BV. te Asten, op basis van toon Bes °.

De zwaarste klok - Bes °, genaamd GERARD, weegt 3220 kg. en is vernoemd naar de stichter van de onderneming Dr. Ir. GERARD LEONARD FREDERIK PHILIPS. Deze klok heeft een doorsnede van 1.75 mtr.

De daarop volgende klok draagt de naam ANTON, vernoemd naar de medegrondlegger en uitbouwer van de Philipsorganisatie Dr. ANTON FREDERIK PHILIPS.

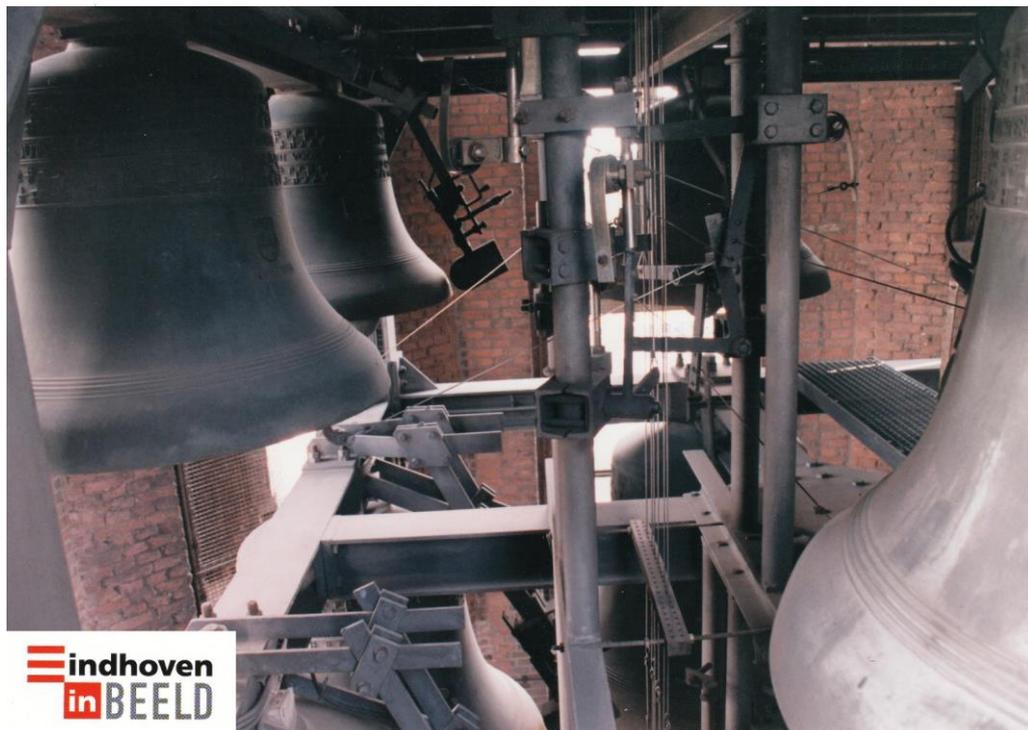
Het kleinste klokje - C ° weegt 12 kg. en heeft een doorsnede van 18 cm.

Het totale gewicht van de 61 klokken bedraagt **16.005 kg.**

Door middel van 'n computerspeelwerk kunnen 35 klokken automatisch bespeeld worden.

Alle klokken dragen het opschrift:

EIJSBOUTS GOOT MIJ VOOR HET PHILIPSPERSONEEL IN NEDERLAND

Ter vergelijking de twee andere beiaarden in de stad.

Stadhuis-beiaard

Deze kleinere stadsbeiaard is de 23e beiaard van Noordbrabant en telt 45 klokken die in 1969 gegoten zijn door Eijsbouts Klokkengieterij en Fabriek van Torenuurwerken BV. te Asten op basis van toon GIS ¹. In 2001 is nog een klok toegevoegd.

De beiaard hangt in de 12 meter hoge klokkentoren van het stadhuis aan de Wal, waarvan de drie zwaarste klokken ook kunnen fungeren als luidklok:

- de F klok met een gewicht van 996 kg.
- de GIS klok met een gewicht van 600 kg.
- de AIS klok met een gewicht van 400 kg.

Ze dragen de namen van de voormalige omliggende gemeenten, die door Eindhoven op 1 januari 1920 zijn geannexeerd, thans de stadswijken. De klokken zijn voorzien van het opschrift: EINDHOVEN 19 SEPTEMBER 1969, dit had echter 18 SEPTEMBER 1969 moeten zijn, maar toen was niet bekend dat de opening van het nieuwe stadhuis één dag eerder zou plaatsvinden.

De overige 42 klokken vormen de beiaard en bevatten samen 3.⁵ octaaf. Hiervan weegt de zwaarste klok 290 kg. en de lichtste 11 kg. Het totale gewicht van de beiaard is **4.034 kg.**

Naar aanleiding van de renovatie van het stadhuis van september 2000 tot 4 september 2002 is de beiaard in november 2001 uitgebreid met een BES klok, wegende 320 kg.

De tekst op deze klok luidt:

LUID MIJ EN HOOR DE UITGEBREIDE RUIMTE VAN DE STAD

Door middel van een bandspeelwerk kunnen 33 klokken automatisch bespeeld worden.

De ingebruikneming van de stadsbeiaard vond plaats bij de officiële opening van het nieuwe stadhuis op 18 september 1969 door koningin Juliana.

De Philipsbeiaard en de Stadsbeiaard worden beiden bespeeld door Arie van Abbenes, sinds 1969 de stadsbeiaardier van Eindhoven.

DAF-carillon

Het DAF-carillon bestaat uit 33 klokken en is opgehangen in een speciaal daarvoor gebouwde toren op het fabrieksterrein aan de Geldropseweg. Aan de voet van deze toren bevindt zich een plaquette waarop de tekst:

DIT KLOKKENSPEL IS GESCHONKEN DOOR HET VOLTALLIGE PERSONEEL
VAN DAF-TRUCKS IN BINNENLAND EN BUITENLAND
B.G.V. HET 50-JAAR BESTAAN VAN DE ONDERNEMING
OP 1 APRIL 1978

Het oude Stadhuis-carillon

Het stadje Eindhoven had in 16e eeuw reeds een speeluurwerk en carillon hangen in de toren van het oude stadhuis aan de Rechtestraat. In 1681 moest het speeluurwerk worden vernieuwd, waarbij de dertig klokjes hergoten werden door de klokkengieter George Fremy, woonachtig in Woensel. Deze hergieting bleek later niet afdoende te zijn geweest. Reeds in 1719 was het speeluurwerk en het carillon dusdanig slecht dat men dacht aan een totale vernieuwing. Eindhoven maakte toen zware tijden door en de financiële middelen waren niet toereikend, maar de stad weigerde zich te moeten behelpen met een eenvoudig uurwerk zoals op de dorpen. In 1723 werden de klokjes alsnog vernieuwd en opnieuw gegoten door de klokkengieter Alexius Julien uit Lier.

Elk kwartier klonk een vrolijk deuntje over de dinsdagse markt en bij de volle uren verschenen vier ruitertjes, die zich in de ronde bewogen. Toen het oude stadhuis plaats moest maken voor het nieuwe neo-gotische stadhuis in 1868 is dit carillon overgebracht.

De klokjes van dit carillon zijn in 1943 op last van de bezetter uit de toren gehaald voor de oorlogsindustrie.